

УДК 069.017 (477.51) Тарновський

Ірина Синельник

В.В. ТАРНОВСЬКИЙ ТА ЙОГО КОЛЕКЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ СТАРОЖИТНОСТЕЙ

У статті зроблено спробу визначити основні етапи формування унікальної колекції українських старожитностей відомого мецената, громадського і культурного діяча другої половини ХІХ ст. В.В.Тарновського, яка стала важливою складовою фондів та експозиції Чернігівського історичного музею. Визначаються основні джерела поповнення збірки, висвітлюється внесок Василя Тарновського у розвиток музейної справи.

*Тобі, добродію, годилось би того доказати,
як чоловікові такому, що змалку спостеріг,
чого варта наша Україна. Більш від усякого
іншого зміг би ти вславити покаячену
віру пресвітлого роду Тарновських.*

П.Куліш

Упродовж багатьох десятиліть центром музейництва на Чернігівщині залишається Чернігівський історичний музей імені В.В.Тарновського. Його історія налічує більше ста років і офіційно починається із створення у 1896 р. музею Чернігівської губернської вченої архівної комісії. Однак основа цього історичного музею – це приватна колекція В.В.Тарновського.

Ім'я Василя Васильовича Тарновського молодшого (1838–1899)¹ добре відоме для українських науковців кількох поколінь. Його спадщина багатогранна. Історики вивчають активну громадську та меценатську діяльність. Сучасний дослідник Сергій Папета вказує, що дворянина з Чернігівщини можна вважати меценатом такого плану, як наприклад, Третьяков чи Мамонтов².

Облаштування у родинному маєтку у Качанівці парку, перетворення його в один із шедеврів садово-паркового мистецтва України в XIX ст. дає підґрунтя для професійних пошуків архітекторам. Племінник визначного колекціонера М.Тарновський згадував: «Мав дядько ще один талант, який я вважаю визначним – це садобудівництво... У цій царині я не знаю йому рівного і ставлю його на один щабель із будівничим центрального парку за Людовіка XIV – Le Notre»³. А неперевершена колекція українських старожитностей В.Тарновського відкриває широке поле для досліджень історикам і літературознавцям, мистецтвознавцям і знавцям музейної справи.

У даній статті робиться спроба поетапно простежити процес формування колекції українських старожитностей В.В.Тарновського, розглянути його вклад у розвиток музейництва на Україні.

Народився Василь Тарновський (молодший) у 1838 р. у с. Антонівці Пирятинського повіту Полтавської губернії. Початкову освіту здобув у Москві, потім навчався в інженерному училищі в Петербурзі, згодом закінчив історико-філологічний факультет Київського університету св. Володимира⁴. Активний у громадському житті: обирався Борзеньким (1869–1872) та Ніжинським (1875–1887) повітовим маршалком. За добросовісну службу був відзначений орденами св. Володимира (1884) та св.Анни (1888)⁵. Та головною пристрастю у житті стало колекціонування.

Зацікавленість Тарновського – молодшого історичним минулим України не випадкова. Адже він нащадок давнього роду, коріння якого має, імовірно, козацьке походження. Думки дослідників розділяються. Словник Брокгауза і Ефрона відносить Тарновських до галузки польського шляхетського роду, корені якого сягають початку XIV ст.⁶ А чернігівський губернський предводитель дворянства граф О.Милародович поглиблює цей родовід до XIII ст.⁷ Основоположником відомого у майбутньому роду вважається Іван Ляшко – військовий товариш Прилуцького полку, який у 1685 році отримав універсал на

володіння землями⁸. З кінця XVII ст. Ляшки стали іменуватися Тарновськими. За своїм походженням прізвище вказує на вихідців із польського міста Тарнова (Тарнува).

Родовід Тарновських упорядковував і відомий український історик та генеалог Вадим Модзалевський, який був у 1911–1912 рр. наглядцем Музею українських старожитностей імені В.Тарновського у Чернігові. Спираючись на різні документи із сімейного архіву – послужні списки, укази, універсали, купчі, дослідник свідомо відкинув родинні перекази про шляхетське походження Тарновських⁹.

Дослідниця Н.Товстоляк вважає, що у дереві роду Тарновських можна виділити декілька гілок: польську, західноукраїнську, полтавську та чернігівську. У родинному гербі Леліва – шестикутна золота зірка і під нею – золотий півмісяць рогами догори, нашоломник з павиною пір'я, на котрих повторюється та ж фігура. Це прапор давньої південнослов'янської Іллірійської держави XI ст. Друга половина щита герба – Тарнава – широкий грецький хрест і біля його лівого боку повернутий до правого щита півмісяць¹⁰.

Чернігівський історик О.Коваленко вказує, що соціально-культурне середовище, в якому сформувалися інтереси та уподобання В.Тарновського склалися, насамперед, із нащадків козацької старшини, привілейованої царським урядом¹¹. Ці пани значною мірою були лояльні до політики, натомість виявляли великий інтерес до минулого як власного роду, так і українського народу.

Ще у XIX ст. Тарновські розпочали збирати документальні підтвердження свого стародавнього походження. Так, М.В.Тарновський, автор спогадів про родину, писав, що Тарновські ніколи русинами не були – вони прийшли з Литви до Польщі і зробилися поляками¹².

Будучивисокоосвіченоюлюдиноюсвогочасу, В.В.Тарновський належав до справжніх патріотів своєї Батьківщини, гідно представляв українську національну еліту XIX ст. На формування його поглядів та переконань вплинув уклад життя у родинному маєтку.

Роль Качанівки як культурно-мистецького осередку XIX ст. незаперечна. Недаремно, М.Костомаров назвав її «вирієм..., куди зліталось різне українське вчене, художнє та письмнене «птаство»¹³. Славу і визнання справжнього літературно-художньо-музичного салону маєток набув за часів двоюрідного дядька Василя Васильовича – Григорія Степановича Тарновського (1784–1853)¹⁴, який отримав його у спадщину. Поступово Качанівка стає пишним маєтком із світським укладом життя: перебудовано палац, зведено церкву, з'явилися оркестр і театр, велика бібліотека і колекція живопису. До речі, картини Григорій Тарновський привозив як із Петербургу, так із-за кордону, відповідно збірка полотен поповнювалася творами вітчизняних та зарубіжних художників, серед яких картини Д.Терніса, А.Ван-Дейка, К.Брюллова, О.Кіпренського, В.Штернберга¹⁵.

За В.В.Тарновського (старшого) (1810–1866)¹⁶ Качанівка залишається незмінною і лише, потрапивши до його старшого сина, вона досягає своєї величі і краси¹⁷. Тарновський-старший був активним громадським діячем ліберально-демократичного напрямку, брав участь у підготовці селянської реформи, зокрема, входив до складу редакційної комісії у Петербурзі, займався добродійництвом. Мав ступінь кандидата права, який здобув у Московському університеті. Учителював у Житомирській гімназії, мав намір викладати у Київському університеті св. Володимира. Серед його друзів і знайомих – М.Гоголь, М.Костомаров, Т.Шевченко, В.Білозерський, П.Куліш та інші відомі діячі того часу.

А діяльність В.В.Тарновського (молодшого) можна вважати своєрідним апогеєм тих потенцій, які були закладені у «родинній душі» Тарновських¹⁸. Колекціонувати речі, пов'язані з історичним минулим українського народу Тарновський почав у юності. У 18 років поставив собі мету зібрати якомога повнішу колекцію предметів, що характеризувала б історію та старовинний побут Батьківщини. Вбачаючи у колекціонуванні служіння народові, громадянський обов'язок, Тарновський віддав цій справі неабияку енергію, талант і чималі кошти.

Початок колекції поклали двоюрідний дядько та батько, які купували для маєтку в Качанівці твори мистецтва й отримували в подарунок від своїх друзів – поетів і художників – їхні книги, рукописи, художні полотна.

Підвалини власне музею українських старожитностей Тарновського-молодшого було закладено під час навчання у Москві, але через брак коштів збірка поповнювалася дуже повільно. Уже тоді кімната поціновувача всього національного, за словами брата, нагадувала невеликий музей української зброї, келихів, чарок, що мали герби героїв України та інших предметів давнини¹⁹.

Захоплення національною минувиною було настільки сильним, що навіть перебуваючи у Росії, Тарновський (молодший) одягався в український одяг. Письменниця Марко Вовчок в одному з листів до чоловіка у 1857 році так описувала свою зустріч з юнаком: «Бачила Василька Тарновського у синіх шароварах, у сорочці вишиваній і в чемерці, привітав нас любенько...»²⁰.

Повернувшись на Батьківщину, свою збірку колекціонер-початківець перевіз до родинного маєтку в Качанівці, де музей зайняв частину кімнати, в якій містилася бібліотека, зібрана Григорієм Тарновським. Колекція старожитностей поступово поповнювалася із збільшенням коштів, що виділялися для цієї справи. Та не завжди В.Тарновський купував предмети значної історичної цінності. Як ведеться, біля багатого збирача крутився цілий сонм доморослих «археологів» та «знавців давнини», які на його наївності, довірливості, а подекуди і недосвідченості добре наживалися.

У Качанівці зберігалось багато предметів, що мали значну художньо-історичну цінність (старовинні картини, бронза, порцеляна). Та, на жаль, ці твори мистецтва не завжди високо оцінювалися власником. Він вимінював на «ложку Мазепи» чи «келих Хмельницького», які були, а це з'ясовувалося згодом, дуже вдалою імітацією. У Ніжині жив торговець антикваріатом Абрам Злотницький, який скуповував у поміщиків старовинні речі, користуючись їхньою необізнаністю щодо справжньої вар-

тості предметів. У антикварній лавці Злотницького було і чимало цінних речей із Качанівки, натомість В.Тарновський отримував раритети сумнівного походження.

Історик Д.Яворницький, знаючи особисто чернігівського колекціонера, у своїх спогадах зазначав, що постачальники у Тарновського були постійні і випадкові, звичайно євреї. «Сам Василь Васильович погано розбирався у старовині і часто купував такий мотлох...»²¹. На думку Яворницького, він не завжди знав, де саме вироблялася та чи інша річ, наскільки висока техніка її виробництва, наскільки вона унікальна, розповсюджена, чи справді належала тій історичній особі, яку назвали постачальники.

Взагалі, Дмитро Яворницький у своїх спогадах створив непривабливий образ Василя Тарновського. Чому? Мабуть, слід зважати на час написання спогадів – 20-ті рр. ХХ ст., коли говорити про громадську, меценатську діяльність видатного колекціонера, його вклад у розвиток музейної справи було неможливо з ідейних міркувань. Історик Яворницький наголошує на тому, що Тарновський – прямий нащадок ненависного панства²². Не обійшлося, ймовірно, і без деякої особистої недоброчинливості, адже один колекціонер характеризував іншого.

Географію пошуків українських старожитностей Василь Тарновський обмежував Лівобережжям, та провівши розкопки у Черкаському повіті Київської губернії і відвідавши Запоріжжя, колекціонер поповнив власну збірку чималою кількістю предметів з правого берега Дніпра та Новоросійського краю.

Ініціатором подорожі місцями козацької звитяги був Д.Яворницький. У 1887 р. він запропонував здійснити мандрівку за маршрутом: Київ – Кременчук – Катеринослав – порogi Дніпра – Нікополь – Капулівка (стара, або Чортотлицька Січ) – Покровське (Нова Січ) – Консулівка (Кам'янська Січ) – Олешки (Олешівська Січ)²³.

У місцевих газетах того часу зазначалося, що відомий чернігівський поміщик В.В.Тарновський, власник дуже багатого зібрання козацької старовини у супроводі Д.І.Яворницького

та Є.З.Корбута (свояк Тарновського – *Авт.*) побували на Дніпровських порогах та спустилися вниз Дніпром, де була колись Запорозька Січ. По завершенні мандрівки Д.Яворницький написав книгу «Запоріжжя у залишках старовини та переказах народу», яка побачила світ у 1888 р. за сприяння Тарновського²⁴.

Чернігівський колекціонер із поїздки привіз різноманітні предмети, що стосувалися історії козацтва. Серед них – козацька шабля, мідна гармата, запорозький стяг, посуд, люльки. Також колекція старожитностей поповнилася кам'яними хрестами з козацьких могил. Один з них – пам'ятник, встановлений кошовому отаману Гордієнку, а другий – із запорозького цвинтаря Чортотлицької Січі²⁵. Селяни у Качанівці поставилися до новинок колекції дуже недоброзичливо, розглядаючи перевезення хрестів як пограбування могил і вбачаючи у цьому лихе знамення. Саме з козацькими хрестами пов'язували хворобу та смерть дружини пана Софії Тарновської.

У 80-х рр. ХІХ ст. на київському ринку антикваріату великими партіями почали з'являтися речі великокняжої доби. Як з'ясувалося, селяни с. Пекаріва Київської губернії займалися власними розкопками, щоб продати знайдені речі колекціонерам чи торговцями старожитностями, і часто просто по-хижацьки руйнували культурний шар. В.Тарновський дуже болісно ставився до подібних випадків, тому вирішив купити Княжу гору, де вже місцевими жителями було знайдено чимало речей з бронзи, заліза, кісток та каменю. Траплялися там і цілі скарби, особливо цінні – жіночі прикраси з золота, срібла, коштовного каміння.

У 1890 р. дворянин з Чернігівщини припинив сваволю місцевих жителів. А наступного року там розпочалися систематичні розкопки з залученням археологів²⁶. Керував ними молодий археолог, майбутній засновник історичного музею у Києві Микола Біляшівський, для якого це був, власне, початок наукової кар'єри. А збірку Тарновського поповнили численні жіночі прикраси з золота та срібла: нашійні гривні, кільця, каблучки, сережки найрізноманітніших форм і декорування, браслети,

наміста. Під час розкопок 1891 р. було виявлено чотири скарби (всього знайдено п'ять)²⁷. Продовжувалися вони і протягом двох наступних років.

Ще одним джерелом поповнення колекції був обмін з іншими збирачами старовини. Василь Тарновський підтримував добрі стосунки з багатьма відомими колекціонерами. Серед них – дружина значного землевласника, громадського діяча Лубенського повіту Катерина Скаржинська²⁸. У власному маєтку в Круглику на Полтавщині вона заснувала історико-краєзнавчий музей, що вміщував археологічні, народознавчі, природничі збірки. Цей приватний музейний осередок поряд із відомою колекцією Тарновського був своєрідним ядром концентрації предметів музейного фонду, що згодом увійшли до багатьох музеїв України.

Знайомство двох небайдужих до історії рідного краю людей відбулося у кінці 1880-х рр. у Москві в Археологічному товаристві. Ще раз Катерина Скаржинська та Василь Тарновський зустрілися під час роботи виставки до VIII Археологічного з'їзду (Москва, 1890 р.)²⁹. Упродовж наступного десятиліття власники збірок вели особисте листування, сповіщали один одного про можливість купівлі певних мистецьких та історичних пам'яток, а також про нові надходження до колекцій, видавничі та особисті плани.

Чернігівський колекціонер допоміг К.Скаржинській придбати, а то й отримати у дар ряд збірок – колекцію античних монет з Керчинського півострова, копії портретів козацької старшини родом з Полтавщини, старожитності доби раннього залізного віку та середньовіччя. Робив В.В.Тарновський і особисті подарунки – близько двох десятків книг, виданих у XVIII–XIX ст., добірка кераміки доби бронзи з Подесення, літургійні гапти, рушники, зразки зброї XVII–XVIII ст. До бібліотеки Лубенського музею він надсилав видані ним каталоги власної збірки, відповідно мав у себе і видання музею у Круглику. Відносини двох фундаторів музейної справи, меценатів були взаємовигідними, сприяли поповненню їхніх збі-

рок, популяризації знань про старожитності та національну культуру.

Величезну допомогу отримував колекціонер від численних дарувальників, котрі, розуміючи значення подвижницької діяльності, безкоштовно віддавали збирачеві раритети, оригінальні документи, речі.

Коло знайомих В.В.Тарновського не обмежувалося колекціонерами, спілкувався також він із багатьма визначними діячами свого часу: письменниками, художниками, композиторами. Друзі колекціонера розуміли, що його справу слід розглядати як національну і збірка згодом стане надбанням громадськості. Тож багато-хто передавав до Василя Васильовича свої рукописи. Саме так потрапили до нього рукописні твори Пантелеймона Куліша (деяку частину передав автор, решту після смерті письменника – його дружина Олександра Білозерська). У 1896 р. у листі до Тарновського Куліш писав: «... Часом надумав я приховати у Вашому музеї моє рукописне добро для моїх нащадків (а їх буде не один та й не два, сподіваюсь). Нехай же вони бачать, як працював їх предок». А пізніше сповіщав: « На ознаку того, як я поважаю Ваше порання коло здобутків рідної нам давнини, посилаю Вам ще в'язку матеріалів...»³⁰.

Знав колекціонер особисто і Т.Г.Шевченка. Василь Тарновський у юності познайомився із Кобзарем і той настільки захопив собою, що фанатична пристрасть збирати усе пов'язане із творчістю чи особистістю поета залишилася на все життя. Без перебільшення Василя Васильовича можна назвати творцем Шевченкіани, адже його збірка стала основою для створення Національного музею Т.Г.Шевченка у Києві та музею поета у Каневі. Саме йому вдалося зібрати величезну колекцію, повз яку, за словами Б.Д.Грінченка, не може пройти жоден біограф Шевченка, якщо він хоче скласти справді глибокий життєпис поета³¹.

Початком великої колекції стала серія малюнків, акварелей пейзажів Кара-Тау і Новопетрівського укріплення. Свої художні твори у 1857 р. Шевченко надіслав друзям з проханням про-

дати, щоб виправити власне скрутне матеріальне становище. Пізніше в одному з листів поет згадує, що твори П.Куліш продав своєму земляку, котрий заплатив за них 250 карбованців³². Зрозуміло, що цим земляком був Василь Тарновський. За іншими відомостями початком колекції стали офорти, подаровані поетом В.Тарновському у Качанівці у 1859 р.³³.

Після смерті Кобзаря Тарновський хотів, щоб народного співця поховали у Качанівці. На могилі поета у Каневі за власні кошти колекціонер спорудив чавунний хрест і огорожу. А з моменту дозволу вшановувати пам'ять Т.Г.Шевченка Василь Васильович не пропустив жодного Шевченківського вечора, які організовувало Київське літературно-артистичне товариство. Щороку в день смерті поета влаштовував поминальний обід.

Складаючи пізніше каталог колекції В.В.Тарновського, Борис Грінченко виділив навіть окремий розділ присвячений Шевченкові. Серед зібраних речей – автографи поета, його папери, книги, акварелі, гравюри, літографії, особисті речі та ін. Окремо знаходилися літературні твори про Шевченка написані на різних мовах, надруковані у різних виданнях, журналах, газетах. Борис Грінченко вказує, що у 1893 р. каталог розділу включав 211 номерів, а у час укладання нового каталогу – 758³⁴. Сучасний дослідник-шевченкознавець В.Яцюк зауважує, що кількість зібраних В.В.Тарновським експонатів, котрі так чи інакше пов'язані з іменем Тараса Шевченка, сягає за тисячу найменувань³⁵. Завдяки подвижницькій діяльності Василя Тарновського Шевченкова спадщина збереглася для нащадків.

Допомогу у колекціонуванні надавали друзі і Василь Васильович часто до них звертався. Так, наприклад, дізнавшись, що М.Біляшівський збирається до Варшави, Тарновський подав йому список творів Шевченка польською мовою. І просив, аби той відвідав місцеві книгарні, придбав або відклав для нього книги³⁶.

Значний вплив на колекціонерську діяльність визначного діяча з Чернігівщини мав український історик Олександр

Лазаревський. Їхнє знайомство відбулося у 1880-х рр. у зв'язку з виданням журналу «Киевская старина», що існував завдяки асигнуванням В.Тарновського. Микола Лазаревський був головним радником колекціонера, також допомагав поповнювати збірку: особисто передав багато автографів, гравюр, деякі старовинні портрети³⁷.

До 60–70-х рр. XIX ст. унікальна колекція фундатора музейної справи на Чернігівщині розміщувалася у бібліотеці в родинному маєтку. У цей час образотворча збірка поповнилася портретами визначних діячів української історії – гетьманів, полкових старшин та ін. Тарновський запросив до Качанівки художника Васькова, який зробив чимало копій портретів родин Галаганів, Кочубеїв, Скоропадських. Портрети з колекції використали В.Антонович та А.Бец у книзі «Історичні діячі Південно-Західної Росії у біографіях та портретах», яка вийшла у 1885 р.³⁸

Із качанівської бібліотеки колекцію перемістили до великої кімнати і це був своєрідний домашній музей. Як згадував М.Тарновський, старовинні речі були розвішані на стінах, деякі з них, наприклад, гетьманські булави, виставлялися у спеціальних вітринах на оксамитових подушках. Коли колекція збільшилася, довелося зробити двері до кабінету і його теж облаштували під музей³⁹.

Після продажу Качанівки Тарновський переїхав до Києва. Незважаючи на матеріальні труднощі, колекціонер повністю залишив збірку. У місті він жив у будинку № 48 на розі Театральної площі і вулиці Великої Володимирської, музей там займав аж цілий поверх⁴⁰. Доки музей перебував у Києві він завжди був відкритий для відвідувачів, а екскурсиводом був сам Василь Васильович, незважаючи на поважний вік та втрачену здатність ходити (рухався у самокатному кріслі). І надзвичайно радів колекціонер, коли бачив непідробний інтерес до колекції, а відтак – до національного минулого.

У формуванні колекції речей української старовини Василя Тарновського можна виділити декілька етапів.

Перший (початковий) охоплює 50–60-ті рр. XIX ст., коли Тарновський-молодший зацікавився старовинним побутом своєї Батьківщини і почав займатися колекціонерською діяльністю. У його колекції з'являються речі, пов'язані з Т.Г.Шевченком.

Другий етап – 70–80-ті рр. XIX ст. На цей час припадає активна праця В.Тарновського як колекціонера, мецената, громадського діяча. Після мандрівки на Запоріжжя із Д.Яворницьким збірка збагачується предметами козацької минувшини.

Третій (заключний) етап – 90-ті рр. XIX ст. Колекція українських старожитностей набуває популярності. По суті, вона стає музеєм, який приймає у Києві перших своїх відвідувачів. Справа В.Тарновського розглядається як національна і розуміючи високу цінність збірки, багато визначних українських діячів передають до неї власні архіви.

Якщо на початковому етапі своєї діяльності Василь Тарновський виступає як колекціонер-любитель, то пізніше стає фахівцем цієї справи. Мабуть, його не можна вважати музейником у повному розумінні, однак він зробив визначний вклад у розвиток музейництва на Україні, залишивши у спадок нащадкам безцінну колекцію українських старожитностей.

1. Модзалевський В. Тарновські //Хроніка–2000. – 1995. – №1. – С.179.

2. Папета С. Доля Качанівського Едему //Хроніка–2000. – 1996. – № 16. – С.135.

3. Тарновський М. Василь Тарновський (молодший) //Хроніка–2000. – 1997.– № 19–20.– С. 175.

4. Довідник з історії України / Заг. ред. Підкови І, Шуста Р. – Київ: Генеза, 2001. – С.844.

5. Населовець Н. Родина Тарновських //Родовід. – 1996. – Число 14. – С.17.

6. Энциклопед. словарь Брокгауза и Ефрона. – СПб., 1901.– Т.32. – С.650.

7. Милорадович И.А. Родословная книга Черниговского дворянства. – СПб., 1901.– Т.II. – С. 194.

8. Энциклопедический словарь... – С.650.
9. Модзалевський В. Тарновські //Хроніка–2000. – 1996. – № 16. – С. 176.
10. Товстоляк Н. Тарновські //Історія в школах України. – 2002. – №2 – С.42.
11. Коваленко О. Родовід Тарновських //Хроніка-2000. – 1996. – №16. – С.173.
12. Тарновський М. Вказ. праця. – С.182.
13. Папета С. Качанівка //Родовід. – 1996. – Число 14. – С.31.
14. Модзалевський В. Вказ. праця. – С.181.
15. Качановка //Столиця и усадьба. – 1915. – № 40-41. – С.6.
16. Модзалевський В. Вказ. праця. – С.182.
17. Качановка. – // Столиця и усадьба. – 1915. – № 40-41. – С.7
18. Папета С. Повернення «старих українців»//Хроніка–2000. – 1997.– №19– 20.– С. 88.
19. Тарновський М. Вказ. праця. – С.159.
20. Там само. – С.178.
21. Яворницький Д. В.В.Тарновський //Хроніка–2000. – 1996. – № 16. – С.138.
22. Там само. – С.164.
23. Там само. – С.152.
24. Населовець Н.Вказ. праця. – С.23.
25. Тарновський М. Вказ. праця. – С.162.
26. Там само. – С.165.
27. Черненко О. Давньоруські скарби Чернігівського музею //Родовід. – 1996.– Число 14. – С.77.
28. Супруненко О. В.Тарновський та К.Скаржинська //Сіверянський літопис. – 1997. – № 4 – С.72.
29. Там само. – С.73.
30. Тарновський М. Вказ. праця. – С.150.
31. Грінченко Б. Музей В. Тарновського // Літературно-наук. вісн. – 1900. – Т. X. – С.115.
32. Див. Сарбей Г. До 130-річчя з дня народження В.В.Тарновського // Укр. іст. журнал. – 1967. – № 4. – С.118.
33. Тарновський М. Вказ. праця. – С.146.

-
34. Каталог Музея украинских древностей В.В.Тарновского // Киевская старина. – 1900. – Т 12. – С.163.
35. Див. Яцюк В. Шевченкіана Василя Тарновського: декілька спостережень /Скарбниця української культури. Збірник наукових праць.– Чернігів: Сіверянська думка. 2002. – Вип.3. – 170 с. – С.57.
36. Матвеев А. Роде красний і пресвітлий... Тарновські: життя і діяльність // Київ. – 1994. – № 10. – С.163.
37. Див. Петренко О.М. Роль О.Лазеревського у формуванні колекції український старожитностей В.Тарновського /Скарбниця української культури. – С.119.
38. Яворницький Д. Вказ. праця. – С.151.
39. Тарновський М. Вказ. праця. – С.159.
40. Там само. – С.160.

Iryna Synelnyk

**VASYL TARNOVSKY AND HIS COLLECTION
OF UKRAINIAN ANTIQUITIES**

In this article the author tries to distinguish the main stage in the process of forming of the unique collection of Ukrainian antiquities of well-known patron of arts, public and cultural figure of XX century V.Tarnovskyi. His collection became the significant part of Chernigiv historical museum. The main sources of collection's replenishment and Tarnovskyi's contribution to development of museum affair were determined.